

Diputació
Barcelona

Institut del Teatre
#DibaOberta

3r Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades

**Avaluació de les arts escèniques
aplicades. Una proposta metodològica**

Índex

1. Introducció i context	3
2. L'avaluació en les arts escèniques aplicades: context general	4
2.1. L'avaluació: marc i conceptes bàsics	4
2.2. Especificitats de l'avaluació cultural	6
2.3. L'avaluació participativa	7
2.4. Aspectes ètics de l'avaluació	9
3. L'avaluació en les arts escèniques aplicades: cas pràctic	10
Funcions de l'avaluació	11
Destinatari de l'avaluació	11
Objecte de l'avaluació: els 4 tallers	11
Desenvolupament del projecte	12
Metodologia	14
Marc de criteris i indicadors	15
Resultats de l'avaluació dels tallers	19
Valoració de l'experiència d'avaluació	20
4. Pauta per a l'avaluació en les arts escèniques aplicades	21
Principis generals	21
Fases de l'avaluació	22
Marc de l'avaluació	25
Ús i sostenibilitat	29
Bibliografia	30

Document elaborat per: Jordi Baltà

Formador i assessor metodològic: Xavier Úcar

Equip d'avaluació: Marina Escoda, Mercè Mariné, Anna Solanilla, Jordi Basora, Pepelú Guardiola, Maxime Iannarelli, Montse Iranzo, Eulàlia Conangla i Josan Domínguez,

Imatge de portada: Germán Sánchez / SUSOESPAI

Observatori d'Arts Escèniques Aplicades de l'Institut del Teatre. Juny de 2018

Introducció i context

L'Institut del Teatre, creat l'any 1913, és un centre dedicat a la docència, la creació, la recerca, la conservació i la difusió del patrimoni en el camp de les arts escèniques. Des de la seva fundació, ha jugat un paper determinant en la modernització de l'escena catalana. En aquest marc, en els darrers anys l'Institut ha impulsat l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades (OAEA), com a espai de recollida, generació i transferència de coneixement del teatre i la dansa aplicats a l'educació, la salut i la comunitat, i com un punt de trobada i de creació d'aliances entre professionals i institucions vinculades a les arts escèniques i l'acció social.

Entre els objectius de l'OAEA hi ha el de generar coneixements teòrics i pràctics a l'entorn de les arts escèniques aplicades, així com contribuir a la definició d'un marc conceptual propi i que permeti l'avaluació, per part dels mateixos participants, dels efectes generats en les activitats d'arts escèniques aplicades.¹ L'atenció específica a l'avaluació sorgeix de la percepció de les dificultats que troben sovint els professionals de l'àmbit artístic per definir models d'avaluació adequats a la seva realitat, la consciència que en altres països i contextos hi ha bones experiències en aquest àmbit, i alhora la creixent exigència externa de resultats mesurables (en programes de finançament o en premis, per exemple).

En aquest context, l'Institut del Teatre assumeix que, com a centre de formació, ha de contribuir a la generació i el desenvolupament del coneixement especialitzat en els seus àmbits d'actuació. Per això, el III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades, celebrat a Barcelona el novembre de 2017, va tenir en l'avaluació un dels temes centrals. Això es va materialitzar principalment en la realització d'activitats d'avaluació participativa al voltant dels quatre tallers pràctics inclosos al programa.

Conscients que l'avaluació no és una eina mecànicament importable i possiblement menys encara en el món del teatre i dansa en contextos comunitaris o d'acció social, es va establir un procés de treball amb els següents fases:

- Crear una comissió específica amb professionals de dins i fora de l'Institut del Teatre per dissenyar i realitzar l'avaluació del III Fòrum.
- Establir col·laboracions amb experts per definir el model i el pla de treball a seguir (objectius, variables, criteris, indicadors, etc.)
- Prioritzar dins de III Fòrum l'avaluació dels quatre tallers amb la complicitat dels directors i als participants a l'activitat.
- Desenvolupar un pla de formació específic adreçat als membres de l'equip d'avaluació.
- Desenvolupar el pla de treball previst: qüestionaris, observacions, discussió guiada, anàlisi i presentació pública de resultats, etc.
- Compromís de retorn i elaboració del dossier de l'experiència i metodologia d'avaluació viscuda.

A partir d'aquesta experiència, l'OAEA ha volgut recollir i sistematitzar el coneixement generat en ocasió del III Fòrum i contextualitzar-lo en altres estudis sobre avaluació de les arts

¹ Vegeu "Nosaltres", presentació de l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, disponible a <http://oaea.institutdelteatre.cat/nosaltres/> [Vist el 20/4/2018]

escèniques aplicades, per tal de definir un marc d'avaluació que es pugui aplicar en altres casos. Aquest document, elaborat els primers mesos de 2018, és el resultat d'aquest encàrrec. Per tal d'elaborar-lo, s'ha tingut en compte la demanda específica formulada per l'OAEA i s'han analitzat els documents elaborats en ocasió del III Fòrum, així com altres fonts rellevants per a l'avaluació de projectes artístics en general i de les arts escèniques aplicades en particular. Així mateix, en el transcurs de l'elaboració del document s'han rebut diverses aportacions tant de l'equip tècnic de l'OAEA com dels col·laboradors, que han contribuït a enriquir l'informe final.

En darrera instància, el document tenia com a objectiu desenvolupar una pauta metodològica per a l'avaluació d'activitats pròpies de les arts escèniques aplicades, que es presenta al capítol 4. Atesa la diversitat de disciplines, contextos, objectius, participants i formats, s'ha elaborat una pauta genèrica, adaptable en funció de les circumstàncies específiques. Malgrat aquesta diversitat, dotar-se d'una pauta comuna també hauria de contribuir a un altre objectiu de fons de l'OAEA en la seva aposta per l'avaluació de les arts escèniques aplicades: avançar en un relat compartit de l'Institut del Teatre i d'altres agents actius en aquest àmbit al voltant de l'avaluació de les arts escèniques aplicades. I, atès que avaluar implica determinar el valor de l'objecte d'anàlisi, aquest procés també serveix per enriquir la reflexió sobre el valor de les arts escèniques aplicades i per promoure'n el desenvolupament.

Agraïments

Aquest document no hagués estat possible sense la participació de diferents professionals de dins i fora de l'Institut del Teatre. En primer lloc, al professor Xavier Úcar (UAB), catedràtic de Pedagogia Social en Departament de Pedagogia Sistemàtica i Social (UAB) i especialista en disseny, planificació i avaluació de projectes d'animació sociocultural i teatral i de desenvolupament comunitari. Xavier ha estat el formador de l'equip d'avaluació de l'Institut del Teatre i assessor metodològic de l'experiència d'avaluació del Fòrum.

També ha estat clau la implicació dels directors dels tallers avaluats. Aquests van acceptar la proposta i es van implicar en "jugar" i comprovar l'avaluació abans i al llarg del taller artístic que van impartir. Per altra banda, l'equip avaluador va assumir la responsabilitat de desenvolupar l'avaluació. Començant per una formació prèvia, dissenyant i cuidant tot el procés i elaborant els material suport com qüestionaris, fitxes d'observacions, discussió guiada i elaboració de conclusions.

La tasca de posar ordre en tots els materials generats i elaborar aquest document va recaure en Jordi Baltà, investigador i consultor en gestió de polítiques culturals. Per fer-lo es va tenir com a punt de partida els continguts i conclusions del Fòrum però s'ha anat més enllà i s'ha elaborat un dossier que pretén ser una contribució metodològica i eina de consulta per orientar i facilitar d'altres avaluacions en les arts escèniques aplicades.

Per últim i imprescindible, totes i tots els participants en el Fòrum que amb les seves respostes, crítiques i reflexions han contribuït a l'avaluació i donen sentit a l'existència d'aquest document.

1. L'avaluació en les arts escèniques aplicades: context general

1.1. L'avaluació: marc i conceptes bàsics

L'avaluació d'activitats, processos, projectes i polítiques, i dels seus resultats i impactes, ha esdevingut un element central de la societat contemporània. Tant des dels àmbits artístics com en altres entorns professionals, l'avaluació sovint s'associa a un examen o control extern,² un moment de verificació temut i que en ocasions pot semblar aïllat i desvinculat de la resta del procés de treball. Més enllà d'aquesta desconfiança inicial, però, i especialment si es vol millorar la comprensió i la qualitat dels processos objecte d'estudi (les arts escèniques aplicades, en aquest cas), cal fomentar una reflexió més àmplia sobre el significat i la utilitat potencial de l'avaluació:

- > **L'avaluació és un procés quotidià:** en qualsevol àmbit de la vida determinem de manera constant el valor de les coses, generalment de manera implícita i inconscient, un exercici que permet prendre decisions i sistematitzar el nostre comportament.
- > **Una avaluació entesa només com a control extern no pot capturar elements significatius de les arts escèniques aplicades:** el control extern “actua sobre les accions i comportaments però, de cap manera, sobre les motivacions, les emocions, els sentiments o les realitats que els inspiren o els guien.”³ D'aquesta manera, en àmbits com les arts escèniques aplicades calen, com es veurà, models d'avaluació que incorporin la mirada de tots els agents implicats i que, d'aquesta manera, puguin abordar les motivacions, els valors i les emocions, entre d'altres.
- > **L'avaluació implica, d'entrada, reflexionar sobre el sentit de la nostra acció:** com ha afirmat Jean-Michel Lucas, cal evitar l'associació entre avaluació i “omplir columnes de xifres”, qüestionaris o enquestes: d'entrada, avaluar comporta “debatre el sentit” de les accions realitzades.⁴ Per Xavier Úcar, tota avaluació “té a veure, en últim terme i, potser, aquest és el seu sentit més genuí, amb la comprensió profunda d'allò que s'avalua. (...) L'avaluació és, més que res, un camí i una possibilitat per aprendre sobre nosaltres mateixos i sobre les nostres accions.”⁵ En aquest sentit, l'exercici d'avaluació, especialment si té un caire plural i participatiu, pot servir per reflexionar sobre els valors i els objectius d'allò que es fa i per descobrir-ne aspectes latents.
- > **L'avaluació pot respondre alhora a diverses funcions:** més enllà de l'avaluació entesa com a revisió de l'adequació entre objectius i resultats, avaluar pot ser un pas per millorar els processos i les metodologies, observar canvis al llarg del temps, comparar mètodes, comunicar a l'exterior els resultats i les fites assolides d'una manera objectiva i clara, posar en valor la feina feta, etc.

² Úcar, X. (2002), “L'avaluació d'activitats i projectes d'animació teatral”, *Temps d'educació*, 26, p. 321.

³ Ibidem.

⁴ Lucas, J-M. (Doc. Kasimir Bisou) (2007), “LOLF, indicateurs de performance et évaluation: la politique culturelle en porte-à-faux”, conferència, traducció pròpia. Disponible a http://logiquesagir.univ-comte.fr/wp-content/uploads/2017/07/LOLF_pour_la_cofac_Janvier_2007.pdf [Vist el 20/4/2018]

⁵ Úcar (2002), p. 322.

La diversitat de funcions de l'avaluació i de contextos en els quals aquesta té lloc comporta que tot procés d'avaluació s'hagi d'adaptar al seu context: no hi ha models d'avaluació universals, sinó que cal definir-ne un d'específic en cada cas, adequat als objectius i les possibilitats del projecte en qüestió. El procés d'avaluació també ha de ser selectiu i centrar-se en els elements significatius, útils i viables, deixant de banda aquells de secundaris. Atesa aquesta necessitat de concreció, abans d'iniciar una avaluació és important plantejar-se diverses preguntes:⁶

- > **Funció o finalitat de l'avaluació:** per a què avaluem (per a verificar el grau de compliment dels objectius, per millorar en les pràctiques i els projectes, per garantir transparència, per comunicar a l'exterior o als participants, per generar un espai de debat entre tots els agents implicats, etc.; evidentment, es poden combinar diverses finalitats).
- > **Participants de l'avaluació:** per a qui avaluem (la institució que finança el projecte, les entitats col·laboradores, els professionals o voluntaris que participen en un projecte, els col·lectius als quals s'adreça, etc.).
- > **Valors i criteris:** quins valors inspiren la nostra feina i en determinen els objectius, que caldrà reflectir en el model d'avaluació; alternativament, aquells valors, objectius i criteris establerts per part de tercers (la institució que encarrega o finança un projecte, per exemple).
- > **Rols:** quin paper assumeix l'entitat que gestiona el projecte o el procés objecte de l'avaluació, que tant pot encarregar-se a l'hora d'avaluar-lo (autoavaluació) com participar-hi de manera puntual, en cas que l'avaluació s'encarregui a un agent extern.
- > **Moments:** l'avaluació pot tenir lloc només al final d'un projecte o procés o bé ser un exercici continuat, des del principi del cicle del projecte, i es pot dur a terme de manera ocasional o de manera reiterada (per exemple, al final de cada curs o temporada), un fet que permet comparar resultats periòdicament.

És especialment important adequar el model d'avaluació als objectius establerts en un determinat projecte. A partir d'aquí, caldrà determinar els **indicadors** pertinents: definim els indicadors com la mesura que permet conèixer el grau d'assoliment dels objectius plantejats i dels processos previstos per assolir-los.

Així, l'avaluació adquireix sentit especialment si prèviament s'ha realitzat una planificació adequada d'un procés, que en determini els objectius generals i específics i els procediments que han de permetre assolir-los. L'indicador també guanya validesa si es pot contrastar amb un valor de referència: com ha explicat David Roselló, "[sense] contrastar-lo amb algun valor

⁶ Aquest llistat adapta alguns elements de Fondation Daniel & Nina Carasso (c. 2016), *Auto-évaluer l'impact social des projets artistiques. Guide pratique*, disponible a https://fondationcarasso.org/sites/default/files/redacteur/guide_pratique_-_auto_evaluer_limpact_social_de_projets_artistiques.pdf [Vist el 20/4/2018]; i Gmitrowicz, D.; i Le Sourd, M. (2018), *The Evaluation Journey: A Toolkit for Cultural Operators*, Brussel·les: European Network of Cultural Centres, disponible a <https://encc.eu/resources/database/evaluation-journey-0> [Vist el 20/4/2018]

de referència, [l'indicador] és una simple dada que no serveix de gaire. Comparat amb un valor conegut (per exemple, el valor desitjat, el de l'any passat o el d'un altre projecte), ens aporta informació sobre la seva evolució.”⁷

D'acord amb una arquitectura del projecte que distingeix el context inicial, els objectius generals, els objectius específics i els processos previstos per assolir-los, cal distingir també diversos tipus d'indicadors:

- > **Indicadors de context**, que mesuren com és i com evoluciona l'entorn en el qual s'inscriu el projecte, i permeten realitzar el diagnòstic del projecte.
- > **Indicadors de procés**, que mesuren l'ús racional dels recursos utilitzats per assolir els objectius previstos; es poden entendre com una mesura de l'adequació del disseny inicial del projecte als objectius desitjats i assolits finalment.
- > **Indicadors de resultats**, que mesuren si s'han obtingut o no, i en quina magnitud, els objectius específics plantejats.
- > **Indicadors d'impacte**, que mesuren els efectes a llarg termini, i que es poden entendre com una mesura del grau d'assoliment dels objectius generals plantejats inicialment.⁸

1.2. Especificitats de l'avaluació cultural

Juntament amb el respecte que tot procés d'avaluació acostuma a generar, l'avaluació aplicada als projectes i processos culturals provoca alguns recels específics, derivats de la mateixa naturalesa del fet cultural i artístic.

D'una banda, a diferència del que pot passar, per exemple, en l'àmbit econòmic, només alguns aspectes de la pràctica cultural es poden mesurar de manera quantitativa (el nombre d'assistents a un espectacle o una exposició, per exemple, o el pressupost necessari per a una producció artística), i en general es tracta d'indicadors que aborden aspectes procedimentals i que no recullen el significat profund dels processos artístics aplicats a l'educació, la salut o el benestar, per exemple.

De l'altra, la vivència de la pràctica artística, tant per part de qui l'executa com per part de qui l'observa, és profundament subjectiva, un fet difícil de conciliar amb la voluntat de generar conclusions objectives que s'acostuma a associar amb l'avaluació. Així, com ha afirmat Iris Dähnke, “(...) és fonamental reconèixer que el “valor” de l'expressió artística i la creativitat individual (...) serà a partir de cert punt impossible de controlar.”⁹ Entre d'altres coses, alguns dels efectes de les pràctiques d'arts escèniques aplicades només es poden percebre a llarg termini, sovint en combinació amb altres experiències personals, i seran difícils de registrar si l'avaluació té lloc en el moment immediatament posterior a la participació en un projecte.

⁷ Roselló, D. (2007, 4a ed. actualitzada), *Diseño y evaluación de proyectos culturales. De la idea a la acción*. Barcelona: Ariel, p. 219, traducció pròpia.

⁸ Adaptat a partir de Roselló (2007), p. 219.

⁹ Dähnke, I. (2005), “Indicators for culture”, a Robinson, J. (ed.), *EUROCULT21 Integrated Report*, Hèlsinki: Eurocult21, p. 101, traducció pròpia; disponible a <http://www.eukn.eu/fileadmin/Lib/files/EUKN/2010/15---eurocult21.pdf> [Vist el 20/4/2018]

Malgrat això, i si fem cas de les diverses funcions de l'avaluació que s'han apuntat abans, és inevitable fer avaluacions també dels projectes artístics i culturals, i remarcar-ne el potencial per, entre d'altres, millorar la qualitat dels processos, comparar-los, comunicar-ne els resultats o retre comptes a institucions que els financen, als participants o altres agents interessats. Com explica François Matarasso, l'avaluació dels projectes culturals respon tant a l'interès propi dels agents culturals com a "la configuració dels valors en el domini públic."¹⁰ El mateix Matarasso fa algunes recomanacions relatives a l'avaluació aplicada a projectes culturals:

- > **Creativitat:** encara que altres àmbits tinguin més experiència en avaluació, el sector cultural pot oferir fórmules diferents i més creatives d'avaluar.
- > **Realisme i especificitat:** en l'avaluació de programes socials, i especialment en els projectes artístics, no és adequat ni útil buscar una objectivitat científica perfecta.
- > **Innovació:** cal desenvolupar nous models a l'avaluació que reflecteixin els valors cooperatius i creatius de les arts i la cultura.¹¹

Per la seva banda, i atès el caràcter "mòbil, mutable, dinàmic i complex" de la realitat sociocultural en el qual es desenvolupen les pràctiques pròpies de les arts escèniques aplicades, Xavier Úcar també suggereix la necessitat de **flexibilitat** en el disseny dels models d'avaluació: "[qualsevol] plantejament avaluador ha d'estar obert al canvi, a l'adaptació i, en general, a l'ajust pertinent en funció de les transformacions que vagin esdevenint-se en la realitat."¹²

Alhora que se subratlla l'especificitat de l'avaluació en l'àmbit cultural, també és bo remarcar que, en un àmbit com les arts escèniques aplicades, en el qual conflueixen objectius de tipus tant artístic com educatiu, sanitari o social, cal incorporar també indicadors d'aquest tipus. De fet, pot ser bo adaptar elements propis de l'avaluació d'altres àmbits (relatius als resultats educatius, per exemple, o al benestar de les persones que participen en una activitat), tot combinant-los amb d'altres que reconeixin els elements propis de l'avaluació cultural. Com s'explicarà després, és convenient establir equips mixtos que permetin combinar àmbits de coneixement i desenvolupin un model mixt d'avaluació.

Algunes d'aquestes idees coincideixen amb els models d'avaluació participativa que es van desenvolupar en ocasió del III Fòrum i que s'adeqüen a la realitat dels projectes d'arts escèniques aplicades, atesa la importància de donar veu a diversos agents, incloses les persones que participen en cada procés. El proper apartat aprofundeix en aquesta reflexió.

¹⁰ Matarasso, F. (1996), "Defining Values: Evaluating arts programmes", *The Social Impact of the Arts*, Working Paper 1, Comedia, p. 24, traducció pròpia; disponible a <http://www.culturenet.cz/res/data/004/000566.pdf> [Vist el 21/4/2018]

¹¹ Adaptat de Matarasso (1996).

¹² Úcar (2002), p. 328.

1.3. L'avaluació participativa

Deixant enrere els models d'avaluació a càrrec d'experts, en les darreres dècades ha guanyat pes l'avaluació participativa, especialment a l'hora d'abordar processos i projectes dels àmbits socials i culturals, així com en polítiques i programes amb especials repercussions polítiques i institucionals. L'avaluació participativa ha estat definida com “un procés avaluador en el qual persones entrenades en metodologies i tècniques avaluadores desenvolupen activitats d'avaluació juntament amb persones no capacitades en aquestes pràctiques. El que es pretén és que experts i no experts en avaluació participin conjuntament en les activitats necessàries per generar un coneixement avaluador compartit sobre les accions i projectes en els quals participen o pels resultats dels quals es poden veure afectats.”¹³

Per a Donna M. Mertens, l'avaluació d'aquest tipus respon a diversos principis axiològics, com ara la reciprocitat en les actuacions entre avaluadors i la població afectada, la validació dels coneixements i l'experiència d'aquesta comunitat, la sostenibilitat de la pràctica avaluadora un cop els avaluadors abandonen el lloc on s'ha dut a terme el projecte, i el reconeixement dels límits de l'avaluació.¹⁴ Entre els avantatges d'aquests processos hi ha, així, la creació de capacitats i aprenentatges de les persones mitjançant el procés avaluador, l'augment de la capacitat de reflexió i autocrítica, l'autonomia respecte persones i agents externs, l'apropiació dels resultats de l'avaluació i, gràcies a la col·laboració interna, el foment de la pedagogia de la relació i la vida quotidiana i la cohesió dels grups afectats¹⁵

Des de la perspectiva política i de foment d'una bona governança democràtica, fomentar l'avaluació participativa també afavoreix la col·laboració entre institucions i ciutadania i permet prendre decisions més informades i participatives.¹⁶ Així, d'aquests processos en pot derivar un major sentiment de coresponsabilitat envers qüestions d'interès comú,¹⁷ com poden ser, entre d'altres, el significat, resultats i efectes de les pràctiques pròpies de les arts escèniques aplicades.

En conjunt, Xavier Úcar ha destacat quatre avantatges principals de l'avaluació participativa, que en certa manera en sintetitzen el valor educatiu, social i polític :

¹³ Cousins, J.B. (2003), “Utilization effects of participatory evaluation”, a Kellaghan, T.; Stufflebeam, D.L.; i Wingate, L.A. (eds.), *International handbook of educational evaluation*, Boston: Kluwer; citat a Planas (coord.) (2016), *Evaluación participativa del empoderamiento juvenil: Proceso de evaluación participativa en “Els Químics Espai Jove” de Girona*, document de recerca Proyecto HEBE, UAB / UAM / UB / UdG / UPF; traducció pròpia.

¹⁴ Mertens, D. M. (2011), “Social transformation and evaluation”, *Evaluation Journal of Australasia*, 10(2), pp. 3-10, citat a Núñez, H.; Crespo, E.; Úcar, X.; i Llena Berne, A. (2014), “Enfoques de evaluación orientados a la participación en los procesos de acción comunitaria”, *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 24, p. 82.

¹⁵ Núñez et al. (2014).

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Úcar, X.; Heras, P.; i Soler, P. (2014), “La evaluación participativa de acciones comunitarias como metodología de aprendizaje para el empoderamiento personal y comunitario: estudio de casos y procesos de empoderamiento”, *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 24, pp. 39-40.

- > Promou i possibilita l'aprenentatge i el desenvolupament de competències i recursos individuals i col·lectius;
- > Afavoreix la inclusió i la cohesió social i comunitària;
- > Estimula la implicació en els assumptes i en les qüestions comunitàries i públiques; i
- > Contribueix a densificar i enriquir el capital social d'una comunitat.¹⁸

Apostar per incorporar elements participatius en un procés d'avaluació no ha de comportar perdre qualitat ni precisió en la definició dels resultats de l'exercici, sinó que respon a la mateixa naturalesa de les pràctiques centrades en les persones, i en les quals aquestes han de poder participar en tots els moments del cicle del projecte (disseny, implementació, avaluació). D'altra banda, atesa la complexitat de les realitats analitzades, és recomanable optar per metodologies plurals, que combinin diverses tècniques (grups de discussió, dades demogràfiques, qüestionaris, observacions, entrevistes estructurades, converses informals, etc.) i en triangulin els resultats obtinguts.¹⁹ L'exercici d'avaluació dut a terme en ocasió del III Fòrum, com s'explicarà després, respon a una metodologia d'aquest tipus.

1.4. Aspectes ètics de l'avaluació

L'avaluació aplicada a processos i projectes artístics i culturals, que per la seva naturalesa poden contenir aspectes emotius i propis de l'expressió de sentiments personals, i el caire participatiu de les metodologies proposades generen qüestions de fons relacionades amb la privacitat, l'autonomia i la sobirania dels agents participants. Per aquest motiu, és important reflexionar sobre la dimensió ètica de l'avaluació, i suggerir algunes orientacions metodològiques bàsiques que caldrà tenir en compte a l'hora de posar en marxa exercicis d'aquest tipus.

A partir d'un llistat de principis ètics dissenyats inicialment per a l'avaluació del professorat, Matarasso ha suggerit tenir en compte diversos criteris, entre els quals hi ha els següents:

- > **Procés degut:** els procediments i els valors de referència han de ser raonables, coneguts i aplicats de manera sistemàtica.
- > **Privacitat:** la informació sobre les persones participants ha de ser confidencial i només s'ha de fer servir en contextos pertinents i coneguts per la persona afectada.
- > **Humanitat:** atenció deguda als sentiments de les persones afectades pels processos d'avaluació.
- > **Respecte per l'autonomia:** cada persona ha de poder fer servir el seu propi judici a l'hora de valorar la feina feta.
- > **Consentiment informat:** conveniència d'informar prèviament, preferentment per escrit, dels objectius i les condicions del projecte i l'avaluació corresponent.

¹⁸ Úcar, X. (2014), "El perquè i el per a què de l'avaluació en serveis socials bàsics: l'avaluació participativa", presentació Power Point presentada al Congrés de Sereis Socials Bàsics "Vides en crisi(s). Ètica, recerca i creativitat. Transformem el present construint el futur", Barcelona, 22-24 d'octubre de 2014, disponible a <https://es.slideshare.net/xavierucar/avalua-ss-23102014> [Vist el 21/4/2018]

¹⁹ Úcar (2002), p. 337.

- > **Accessibilitat:** necessitat de fer servir conceptes i un llenguatge comprensible per a totes les persones afectades, per exemple en relació amb els projectes en l'àmbit de les arts aplicades a la salut.
- > **Sensibilitat:** especialment en relació amb la manera com es gestionen els resultats de l'avaluació, tant pel que fa a la seva difusió pública com a la continuïtat o no dels projectes afectats.²⁰

L'aplicació d'aquests principis és positiva tant per als mateixos professionals que hi intervenen i les institucions o entitats que representen com per als grups que participen en un projecte. D'altra banda, i més enllà de la dimensió ètica esmentada, cal recordar que algunes qüestions que hi tenen relació també s'han d'aplicar per motius legals, d'acord amb la normativa vigent (en aspectes relacionats amb la privacitat, la confidencialitat i la no discriminació, per exemple).

A partir d'aquest marc general, el proper capítol descriu el procés d'avaluació específic seguit en els tallers del III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades.

2. L'avaluació en les arts escèniques aplicades: cas pràctic

Com s'ha explicat, el III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades celebrat el mes de novembre de 2017, i que es va centrar en la relació entre arts escèniques i educació, va dedicar una part de la seva atenció a l'avaluació de projectes en aquest àmbit. Més enllà de la reflexió teòrica sobre l'avaluació en les arts escèniques aplicades, el Fòrum va voler posar en pràctica l'aprenentatge existent en aquest àmbit i generar-ne de nou, i per això els tallers previstos van incorporar un exercici d'avaluació, amb aspectes participatius entre d'altres.

La naturalesa del Fòrum, per la seva durada breu i el fet que els participants fossin majoritàriament professionals o estudiants vinculats a les arts escèniques i l'educació, fa d'aquest exercici una experiència específica, no traslladable de manera exacta a altres entorns. En certa manera, en el marc d'una trobada on el temps era limitat, es tractava de fer una "simulació" o "aproximació"²¹ a l'avaluació de projectes d'arts escèniques aplicades, amb la voluntat alhora de sensibilitzar el conjunt de participants, assimilar metodologies de manera col·lectiva i generar nou coneixement en relació amb la pràctica de l'avaluació.

Aquesta voluntat de fomentar la reflexió i el coneixement en aquest àmbit va fer que la celebració del Fòrum anés precedida d'un procés de treball i preparació en el qual van participar tant personal de l'Institut del Teatre (especialment de cara a la seva formació en tècniques d'avaluació i la preparació dels elements bàsics per a avaluar els tallers) com els

²⁰ Adaptat a partir de Matarasso (1996).

²¹ D'acord amb la descripció feta servir posteriorment pels responsables de l'OAEA (2018), "III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades: L'experiència en avaluació", presentació al Postgrau d'Arts Escèniques i Acció Social, Barcelona, 16 de març de 2018.

responsables dels diversos tallers que serien objecte de l'avaluació i els participants al Fòrum. En aquesta fase de preparació, es va optar per definir un model d'avaluació participativa i per circumscriure l'avaluació, entre el conjunt d'activitats que configuraven el III Fòrum, en els quatre tallers paral·lels previstos per a la tarda de la primera jornada.

Pel que fa a l'experiència viscuda, es vol destacar tres moments clau de tot el procés metodològic realitzat. Primer, la importància de la fase de recollida d'informació prèvia al Fòrum. Es tracta d'una fase central a l'hora de comunicar-se amb els futurs assistents i captar les expectatives que s'havien generat amb el programa d'activitats del Fòrum. Així mateix, permetia traslladar tant a directors com als participants en el tallers la seva necessària implicació en l'avaluació. Segurament, una més acurada comunicació prèvia a la realització del Fòrum hauria proporcionat millors resultats en la recollida d'informació a través dels qüestionaris.

El segon moment estratègic va ser el treball intens de l'equip d'avaluació després de la primera sessió i es va allargar durant els dos dies del Fòrum. La tasca d'aquesta fase consistia, a partir de tots els materials recollits (qüestionaris i discussió guiada), a posar en relació crítica les expectatives i resultats expressats al final dels tallers. Es tracta d'un moment complex per la necessitat de triangular molta informació i arribar de forma rigorosa a redactar les conclusions. El punt de partida van ser els objectius de cadascun dels tallers, l'explotació dels qüestionaris recollits, la transcripció de la discussió guiada, la identificació de les idees força i majoritàries resultants, l'anàlisi grupal i la redacció de les conclusions principals.

I per últim i no menys important, la presentació de resultats al conjunt del III Fòrum. És el moment de compartir els resultats però també i molt important de compartir tot el procés metodològic, amb els aspectes positius i els de millora. Els resultats interessaven fonamentalment a tots els participants en el III Fòrum (directors, organitzadors i participants en els tallers) mentre que l'experiència sobre la metodologia utilitzada permet, a més, compartir-la amb qualsevol persona interessada, hagi assistit al Fòrum o no.

En els propers apartats es descriuen els principals aspectes d'aquesta experiència, tot abordant les preguntes clau que cal establir en el procés d'avaluació: què avaluem, qui avalua, per a qui, com s'avalua, quan s'avalua, etc.

Funcions de l'avaluació

Es pot considerar que aquest exercici d'avaluació responia a una doble motivació, amb aspectes "interns", directament relacionats amb l'objecte de l'avaluació (els tallers), i d'altres d'externs", vinculats al marc general en el qual es duia a terme l'exercici:

- > **Objectiu intern:** valorar el grau d'assoliment dels objectius establerts en cadascun dels quatre tallers de formació en arts escèniques aplicades organitzats en el marc del III

Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades, mitjançant un procés d'avaluació participativa i d'observació externa.

- > **Objectiu extern:** generar coneixement al voltant de l'avaluació de projectes d'arts escèniques aplicades, mitjançant el disseny i la implementació d'una metodologia d'avaluació adaptada als quatre tallers del III Fòrum i la realització d'activitats de formació per al personal que n'havia de ser responsable.

Participants de l'avaluació

Tant pel que fa als objectius interns com externs de l'avaluació, es pot considerar que els participants o destinataris de l'avaluació eren els professionals de l'àmbit de les arts escèniques aplicades i altres persones interessades en aquest àmbit, en la mesura que podrien aprofitar el coneixement generat mitjançant l'exercici d'avaluació. De manera més concreta, l'avaluació també havia de ser útil per als directors de cada taller, els participants al III Fòrum i el personal de l'Institut del Teatre vinculat a les arts escèniques aplicades.

Objecte de l'avaluació: els 4 tallers

Els quatre tallers avaluats es van celebrar en la tarda del divendres 17 de novembre de 2017, de manera paral·lela. Van anar precedits d'una sessió de presentació dels objectius i la metodologia d'avaluació seguida, una informació que també s'havia enviat prèviament a les persones inscrites a cada taller. Després, cada taller va tenir una durada aproximada de tres hores i va anar seguida d'un espai de valoració per part dels participants, facilitada per dos membres de l'equip d'avaluació format a l'Institut del Teatre en ocasió del III Fòrum, i sense l'assistència dels directors del taller corresponent.

Els tallers compartien l'objectiu de proporcionar, de manera experimental i pràctica, eines per millorar les competències dels participants en la seva activitat professional (és a dir, "formar formadors"). Així, es volia oferir un recorregut simulat per l'àmbit artístic en qüestió (teatre comunitari amb persones adultes; dansa en l'educació formal, a nivell de secundària; música per a joves; teatre d'objectes, amb un públic intergeneracional), mitjançant un projecte de creació artística amb metodologies i recursos creatius orientats a generar un canvi en els participants. Abans de la celebració del Fòrum, les persones que s'hi inscrivien van poder triar a quin dels quatre tallers volien participar, per bé que, atès que el nombre de places en cada taller era limitat, en alguns casos va caldre recórrer a la segona opció.

En concret, es van realitzar els quatre tallers següents:

- > **"Petites eclosions extraordinàries"**, centrat en el teatre comunitari amb persones adultes, i dirigit per **Didier Ruiz**, director de [La compagnie des Hommes](#). El taller volia convertir el "jo" en teatre, i explicar el principi de la "paraula acompanyada", que permet a cadascú prendre una paraula personal que esdevindrà universal, per trobar un ressò a les orelles del món. Entre les qüestions de fons que Ruiz plantejava abans del taller hi havia: Com es pot imaginar la creació d'un teatre a partir únicament del

material humà? Com es construeix un imaginari a partir dels cossos, les veus, les paraules de cadascú, i com ens expliquen una història que ja no pertany llavors tan sols a qui l'explica?

- > **“Tots podem ballar”**, de dansa en l'educació formal i adreçat a adolescents, dirigit per **Wilfried Van Poppel**, coreògraf de [Five days to dance](#). L'objectiu del taller, a més del plaer de gaudir ballant, era sobretot donar eines que els participants poguessin utilitzar per a les seves pròpies creacions, però també per al treball amb no-professionals de la dansa. En la orientació del taller, Van Poppel posava èmfasi en el foment del treball en grup i en la voluntat de crear un moviment conjunt que connectés tot els participants (la noció de “dansa comunitària”), a partir de la idea que tothom té un cos i es pot expressar, moure's amb aquest cos i formar part d'un procés creatiu.

- > **“Percussió corporal i moviment”**, centrat en la música per a joves i dirigit pel percussionista corporal [Santi Serratosa](#). Entre els seus objectius hi havia fer ús de les propietats del ritme i el llenguatge musical per assolir l'ordre, l'organització i el control dels impulsos, desenvolupar el reconeixement, la coordinació i la percussió corporal i entendre el ritme com a recurs pedagògic. Preguntat pel canvi que esperava generar en els participants, Serratosa va afirmar que volia fomentar l'acceptació de l'error com a motor d'aprenentatge, com a pauta de creativitat, autoconeixement, desenvolupament personal i potenciador d'empatia cap als altres.

- > **“La manipulació del Titella”**, centrat en teatre d'objectes i pensat per a col·lectius intergeneracionals i el treball en l'espai públic, dirigit per **Andreu Martínez**, actor, titellaire i director teatral. Tenia com a objectius, entre d'altres, oferir eines per alliberar-se del “jo” mitjançant el joc del titella en escena, treballar el concepte “tempo-ritme” per trobar la narració i l'emoció i proporcionar elements per encarar la construcció del personatge i un món poètic propi. En relació amb el canvi que esperava veure en els participants, Martínez va parlar de l'aprenentatge dels principis bàsics de manipulació de titelles i objectes, així com el descobriment de noves possibilitats de joc i d'eines per treballar amb els alumnes.

Desenvolupament del projecte

L'exercici d'avaluació es va desenvolupar en diverses fases, atesa la voluntat de constituir i formar un equip responsable de l'avaluació, així com la necessitat de recollir dades abans i durant el III Fòrum i analitzar-les en diversos moments. La **Taula 1** exposa els diversos moments de preparació i desenvolupament de l'exercici.

Taula 1: Fases de l'avaluació dels tallers del III Fòrum

Fase	Dates	Activitats
Preparació	Maig- juliol 2017	<ul style="list-style-type: none"> - Preparació III Fòrum i definició de l'avaluació com a prioritat - Creació d'una comissió específica per coordinar el treball d'avaluació - Identificació d'un formador extern (Xavier Úcar) - Definició del procés de treball
	Setembre – octubre 2017	<ul style="list-style-type: none"> - Realització de sessions de formació de l'equip - Definició d'una metodologia basada en la triangulació de dades - Definició dels objectius dels tallers per part dels seus directors - Definició d'un marc d'avaluació (criteris, indicadors, preguntes, criteris) per part de l'equip d'avaluació, a partir dels objectius de cada taller (<i>vegeu més avall</i>) - Adaptació del marc d'avaluació a la metodologia: aspectes que s'analitzen des de l'observació externa, altres que s'abordanen en la discussió guiada, etc. - Enviament d'una enquesta a les persones inscrites, centrada en les motivacions i expectatives (<i>vegeu més avall</i>), i amb informació dels objectius de cada taller
	1-15 novembre 2017	<ul style="list-style-type: none"> - Recollida i anàlisi de les respostes a l'enquesta de motivacions
III Fòrum	17-18 novembre 2017	<ul style="list-style-type: none"> - Informació a tots els participants dels objectius generals de l'avaluació - Observació externa del desenvolupament dels tallers per part de l'equip d'avaluació - Discussió guiada, de caràcter participatiu, en acabar cada taller - Elaboració per part de l'equip d'avaluació d'una síntesi inicial dels resultats - Presentació dels resultats inicials de l'avaluació
Seguiment	Desembre 2017 – maig 2018	<ul style="list-style-type: none"> - Elaboració de documents finals d'avaluació de cada taller - Elaboració d'un informe de sistematització de les dades recollides i definició d'una pauta d'avaluació d'activitats d'arts escèniques aplicades - Informació als directors dels tallers dels resultats de l'avaluació - Difusió dels resultats

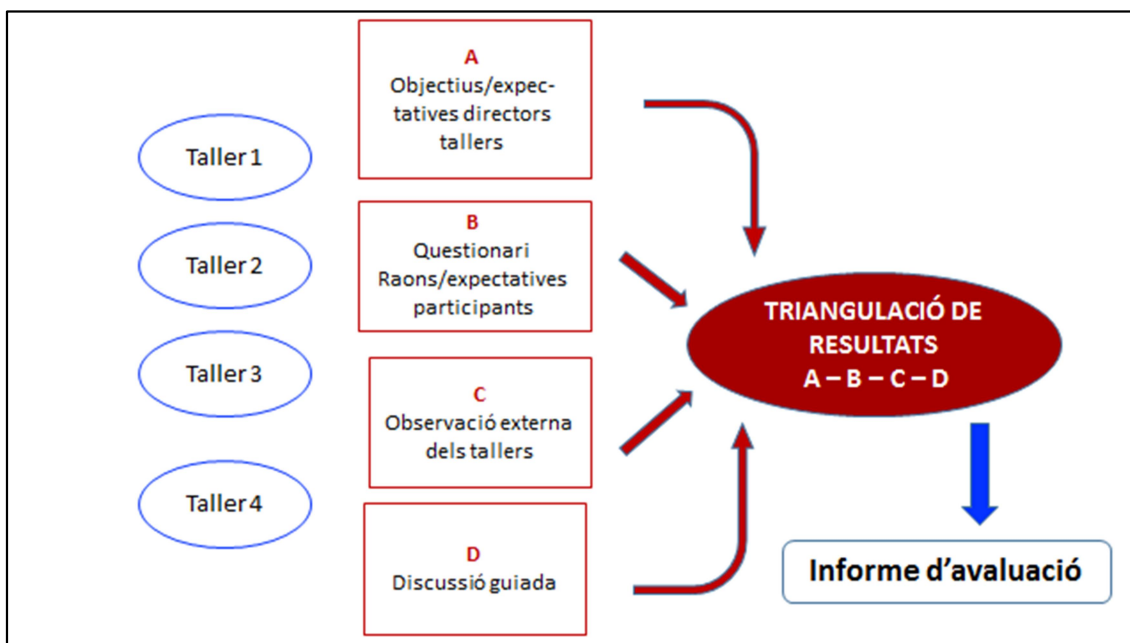
Font: elaboració pròpia, a partir de la documentació facilitada per l'OAEA

Metodologia

Tal com s'ha explicat al capítol anterior, les tècniques d'avaluació participativa tenen especial sentit en àmbits com les arts escèniques aplicades, atesa la voluntat d'implicar les persones que participen en un projecte, cohesionar el grup i combinar diverses perspectives. D'aquesta manera, la metodologia seguida en aquest cas es va basar en una combinació de tècniques, amb recollida d'opinions dels participants tant abans com en acabar els tallers i alguns aspectes participatius, especialment pel que fa a la discussió guiada que va tenir lloc en acabar cada taller.

El gràfic que es presenta a la **Imatge 1** defineix les principals tècniques de recollida de la informació fetes servir per tal d'avaluar l'objecte central de l'anàlisi, és a dir els quatre tallers celebrats en el marc del III Fòrum.

Imatge 1: Metodologia de l'avaluació dels tallers del III Fòrum

Font: adaptació de la imatge elaborada per Xavier Úcar, "L'avaluació de les activitats artístiques", Presentació Power Point, formació prèvia al III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades, octubre 2017

En concret, els quatre elements bàsics de la recollida de dades són els següents:

- A. Definició per part dels directors dels tallers dels seus objectius i expectatives**, que permeten a l'equip d'avaluació definir els criteris i indicadors clau per a l'avaluació, elaborar una pauta comuna per als quatre tallers (que, en qualsevol cas, en reconeix la diversitat), i determinar la manera com es relacionen amb la resta de tècniques de recollida de dades (B, C, D).
- B. Enviament d'un qüestionari a les persones inscrites als tallers**, per tal de conèixer-ne les motivacions i expectatives i generar un moment inicial de reflexió que es complementaria després, en acabar el taller, amb la discussió guiada. Es tracta d'un

primer element d'avaluació participativa, atès que pren en consideració els punts de vista de les persones afectades directament per l'activitat que és objecte de l'avaluació. En concret, aquest qüestionari demanava, en un format de preguntes obertes, que es respongués a les tres qüestions següents:

- “M'he apuntat en aquest taller perquè espero / vull / desitjo...”
- “En relació amb els continguts i tècniques del taller, espero / vull / desitjo...”
- “En relació amb les meves competències actuals, espero / vull / desitjo que el taller em proporioni...”

La recollida de les respostes al qüestionari es va fer tant en els dies previs al Fòrum com durant la jornada de celebració dels tallers, atès que diversos participants no hi havien respost fins llavors.

C. Observació externa dels tallers per part de l'equip d'avaluació de l'Institut del Teatre, a raó de dues persones en cada taller i a partir d'una pauta d'observació establerta prèviament. La funció principal d'aquesta observació externa era contrastar els objectius marcats pels directors dels tallers amb les tècniques utilitzades en la pràctica, així com tenir elements per contrastar posteriorment amb la discussió guiada.

D. Discussió guiada, consistent en mitja hora de posada en comú de les percepcions dels participants en el taller, un cop aquest havia acabat, amb un guió establert prèviament per l'equip d'avaluació que permetia abordar els criteris de l'avaluació relatius al grau d'acompliment dels objectius, la qualitat de l'exercici i els resultats assolits. Aquest és el segon moment de naturalesa participativa del procés d'avaluació.

Tal com mostra la Imatge 1, en aquest model l'informe final d'avaluació sorgeix de la triangulació o combinació de les dades recollides en les diverses tècniques esmentades (A-D). En el cas del III Fòrum, l'acte de triangulació va tenir lloc, en un primer moment, en acabar la primera jornada del Fòrum, quan l'equip responsable de l'avaluació va posar en comú les dades recollides abans i durant els tallers, i es va completar posteriorment amb una anàlisi més detinguda de la informació obtinguda.

Pel que fa a les eines utilitzades, cal esmentar el qüestionari enviat prèviament als participants per conèixer-ne les motivacions i expectatives; la taula de criteris i indicadors elaborat a partir dels objectius dels responsables dels tallers; i el guió per a la discussió guiada, en format d'entrevista semiestructurada.

Marc de i indicadors

Com s'ha explicat a l'apartat anterior, la definició d'objectius per part dels directors dels tallers va permetre a l'equip d'avaluació definir un marc de i indicadors que es posaria en relació posteriorment amb les diverses tècniques de recollida de dades. El marc de criteris i indicadors aborda diversos aspectes del cicle del projecte i és flexible, per tal de combinar preguntes i indicadors comuns i d'altres que s'adaptaven als objectius específics establerts en cada taller. En concret, es van definir criteris d'avaluació relatius a l'adequació, la viabilitat, la satisfacció, l'eficàcia, la utilitat i l'impacte dels tallers, les metodologies definides i els objectius establerts, com a primer pas per concretar indicadors.

La **Taula 2** resumeix de manera sintètica els criteris d'avaluació i els indicadors utilitzats. Per tal d'elaborar-la, s'han tingut en compte els plans d'avaluació elaborats per l'equip responsable abans dels tallers i se n'ha fet una versió genèrica, deixant de banda aquelles formulacions de preguntes que variaven, lleugerament, en cada cas. A més d'indicar els criteris i els indicadors utilitzats, la taula assenyalava la tècnica de recollida de dades pertinent en cada cas; com es pot observar, l'observació externa durant el taller i la discussió guiada posterior són les principals fonts d'informació a l'hora d'avaluar el grau d'assoliment dels objectius i els resultats, la qualitat del desenvolupament dels tallers i el grau de satisfacció dels participants.

A efectes de facilitar la comprensió de la Taula 2, s'aporten les següents definicions:

VARIABLES: tots aquells aspectes o dimensions que es pretén avaluar i que es deriven del propòsit i objectius pels quals fem l'avaluació. Es tracta d'un moment crític de l'avaluació en el qual cal ser selectiu i curós. Les variables són descriptors de la qüestió a avaluar i són susceptibles de variació o graduació. En aquest sentit, l'indicador serà la unitat d'anàlisi de la variable. En aquests treballs s'han fet servir indicadors qualitius

INDICADORS QUALITATIUS: són els que fan referència a qualitats, característiques, percepcions, interessos, motivacions, satisfaccions i/o expectatives de la població consultada/analitzada, o fenòmens no quantificables, intangibles. Exemples d'indicadors qualitius: grau de satisfacció, nivell d'estrès, etc. Els indicadors sovint els fem formular mitjançant una pregunta. Són normalment intangibles i subjectius i, per tant, fan més difícil arribar a acords d'interpretació. Una forma d'arribar a l'acord metodològic sobre el valor dels indicadors és definir el criteri que farem servir per l'anàlisi.

PREGUNTES. Al final l'avaluació comporta plantejar preguntes. Però aquestes preguntes no són només instruments per recollir la informació concreta que es busca, sinó que són un diàleg entre el que es pretenia aconseguir amb el projecte i els resultats del treball realitzat. El repte és, per tant, plantejar bones preguntes i per aconseguir-ho s'ha de garantir la coherència entre els objectius de l'avaluació, les variables i els indicadors seleccionats.

CRITERI D'AVALUACIÓ: és una definició respecte una situació considerada desitjable o òptima d'un projecte en una determinada parcel·la de la realitat. De forma resumida es pot dir que l'avaluació per criteris funciona sotmetent a examen el programa i valorant-lo amb relació a certs criteris prèviament establerts. Aquests criteris poden evolucionar a través de judicis de bona pràctica i d'estàndards de nivell de qualitat esperat.

Taula 2: Marc de criteris i indicadors utilitzats per a l'avaluació dels tallers del III Fòrum

Variables	Indicadors	Criteri d'avaluació	Preguntes	Font
Objectius	En relació amb els participants	Adequació	- Adequació dels objectius dels tallers a les característiques dels participants - Nivell d'ambició (massa / poc) dels objectius dels tallers en relació amb les característiques dels participants	B, C, D
		Viabilitat	- Viabilitat dels objectius marcats d'acord amb les característiques dels participants	C
	En relació amb els continguts	Adequació	- Adequació dels objectius dels tallers als continguts treballats durant el taller	C, D
	En relació amb les activitats	Adequació	- Adequació dels objectius dels tallers a les activitats i tècniques fetes servir durant el taller	C, D
	En relació amb la durada	Adequació	- Adequació dels objectius a la durada del taller	C, D
		Viabilitat	- Viabilitat dels objectius marcats d'acord amb la durada de temps disponible	C, D
Desenvolupament	Metodologia general	Adequació	- Adequació de la metodologia, les tècniques i les activitats desenvolupades als objectius plantejats	C, D
	Tècniques aplicades	Adequació	- Adequació de les tècniques aplicades durant el taller a l'adquisició dels resultats desitjats	C, D
	Activitats desenvolupades	Satisfacció	-Satisfacció dels participants en relació amb la metodologia, les tècniques i les activitats desenvolupades	D
	Comunicació de la tècnica artística	Adequació	- Adequació dels mètodes de comunicació fets servir per explicar la tècnica artística utilitzada	C, D
		Satisfacció	- Satisfacció dels participants amb els mètodes de comunicació fets servir	D
	Paper del formador en el taller	Eficàcia	- Eficàcia del formador a l'hora de fomentar la participació i la implicació dels assistents	C, D
		Satisfacció	- Satisfacció dels participants amb el paper del formador durant el taller	D
Clima del taller	Adequació	- Adequació del "clima" generat en el desenvolupament del taller, d'acord amb els objectius marcats	C, D	
Participació i implicació dels assistents	Eficàcia	- Eficàcia del grau de participació i implicació dels assistents a l'assoliment dels objectius plantejats inicialment	C	

Resultats	Continguts, metodologies i tècniques apresos i competències adquirides	Resultats	- Competències i capacitats adquirides (pregunta oberta)	D
		Eficàcia	- Eficàcia del taller en l'assoliment dels resultats (competències, capacitats) previstos inicialment	C, D
		Utilitat	- Percepció del nivell d'utilitat que les competències i capacitats adquirides tindran en l'àmbit professional dels participants, segons aquests mateixos	D
		Satisfacció	- Satisfacció dels participants amb els resultats assolits en el taller	D
		Impacte	- Efecte del taller en els participants i en la seva manera de treballar (pregunta oberta)	D

Font: elaboració pròpia a partir dels plans elaborats per l'equip responsable de l'avaluació dels tallers

Nota: a la columna "Font", les lletres A-D fan referència a les tècniques de recollida de dades descrites a l'apartat "Metodologia"

La naturalesa qualitativa de la major part dels criteris avaluats (adequació, viabilitat, satisfacció, eficàcia), fa que la majoria de les preguntes formulades en la discussió guiada tinguessin un caràcter obert, per bé que posteriorment, a l'hora d'elaborar l'informe final, es pugui optar per una discreta aproximació de qualificació quantitativa o gairebé quantitativa (es pot parlar, així, d'un "nivell elevat" de satisfacció dels participants en relació amb algunes de les qüestions avaluades, per exemple). En qualsevol cas, atesa la naturalesa de l'objecte de l'estudi, tant l'observació externa com la discussió guiada guanyen valor i utilitat quan s'acompanyen d'observacions i comentaris qualitius.

Resultats de l'avaluació dels tallers

L'anàlisi de les respostes als qüestionaris previs, l'observació externa dels tallers i la discussió guiada van ser la base per a l'elaboració dels informes finals d'avaluació de cadascun dels tallers. D'acord amb el marc de criteris i indicadors definit anteriorment, les principals conclusions d'aquest exercici serien les següents:

- > **Motivacions prèvies dels participants:** d'una banda, n'hi havia de relacionades amb el fet de conèixer experts dels àmbits de les arts escèniques, passar-ho bé, descobrir noves tècniques de treball, adquirir nous recursos, etc. De l'altra, se'n trobaven de relacionades amb aspectes de desenvolupament professional, que eren diferents en cada taller: reconèixer el cos com a eina d'expressió (en el cas del taller de percussió corporal i moviment); entendre el potencial de la dansa en l'entorn educatiu i promoure la idea que tothom pot ballar (taller de dansa); poder desenvolupar projectes propis en l'àmbit del teatre a partir de les experiències personals (taller de teatre); i conèixer noves tècniques en l'àmbit de les titelles i el teatre d'objectes (taller de teatre d'objectes). Amb tot, en algun dels tallers el nombre reduït de respostes al qüestionari previ va dificultar obtenir una imatge gaire precisa de les expectatives del taller per part dels participants.
- > **Adequació dels objectius i la metodologia:** en general, els participants de la major part dels tallers van considerar que la metodologia feta servir s'havia adequat als objectius marcats inicialment. Amb tot, alguns participants van plantejar la conveniència d'adequar millor els objectius del taller a allò assolible en les tres hores de feina disponibles, disposar de prou temps per tal que els directors dels tallers poguessin explicar bé el perquè de les activitats fetes i se'n pogués fer una valoració conjunta; i incorporar, a més de professionals, el grup al qual s'adreçava el taller (joves, etc.).
- > **Satisfacció amb el desenvolupament dels tallers i els resultats:** en general els participants es van mostrar satisfets amb les tècniques fetes servir, el paper dels formadors i els resultats assolits, així com amb la capacitat de traslladar les competències adquirides als seus àmbits professionals respectius. Entre els aspectes positius extrets de les experiències es va destacar el bon clima de treball generat, el potencial de les arts escèniques aplicades de generar un context en què "no hi ha judici sobre el que fan els altres", i l'adquisició de competències transversals (respecte, escolta de l'altre, etc.) a més de les específiques de l'àmbit del taller. Els observadors externs també van destacar el bon clima de treball i la bona comunicació establerta entre els responsables dels tallers i els participants.

Els informes d'avaluació elaborats a la fi de cada taller fan evident la dificultat de reduir tota la valoració d'una activitat d'aquest tipus a qüestions predeterminades, atesa la necessitat

sentida per la major part de participants de fer servir termes que van més enllà dels indicadors establerts. En aquest sentit, es demostra la necessitat d'optar per eines de registre que combinin preguntes tancades i obertes.

D'altra banda, i com és freqüent a l'hora d'avaluar experiències viscudes en primera persona, alguns participants van expressar en acabar el taller la seva incapacitat de descriure encara la seva pròpia vivència (segons un dels informes dels tallers, "[una participant] va remarcar que tenia molt poques paraules just després de l'experiència del taller, perquè, en haver estat molt intens emocionalment, era complicat traduir les sensacions, encara molt recents, en paraules"). Encara que la durada reduïda d'aquests tallers sembla que en limiti els impactes a mig o llarg termini, aquesta reacció recorda la conveniència d'establir mètodes d'avaluació continuats quan es volen analitzar els efectes subjectius d'experiències participatives, com ara les pròpies de les arts escèniques aplicades.

Valoració de l'experiència d'avaluació

Després de la celebració del III Fòrum, l'equip de l'OAEA també ha fet balanç de l'experiència d'avaluació duta a terme a nivell metodològic. Les principals conclusions d'aquesta valoració es resumeixen a continuació:²²

- > Sense una **formació prèvia** l'equip responsable no hagués pogut afrontar amb capacitat l'encàrrec de l'avaluació. La formació va ser clau tant per aclarir conceptes i acordar la metodologia, com per prendre consciència grupal del repte i consensuar-ne limitacions i potencialitats.
- > L'experiència ha permès constatar que **no hi ha un model d'avaluació únic**, sinó que cal definir-lo en funció de cada projecte. Es pot arribar a compartir terminologia, fases, estructura, etc., però cal sempre un treball de singularitat i adaptació a cada realitat.
- > Fer un bon qüestionari i dissenyar la discussió guiada **requereix rigor i expertesa**. Si volem que d'altres puguin compartir les experiències avaluatives s'ha d'explicitar la forma per la qual s'arriba a les conclusions.
- > La qualitat del resultat depèn força de la **implicació de tots els agents participants**. L'equip avaluador ha d'assegurar que directors, actors, promotors, assistents, etc. tinguin la informació necessària i en el moment adequat.
- > Totes les fases són importants, però **concretar els criteris i els indicadors** és un moment clau i bona part de l'èxit es juga en aquest moment.
- > **Avaluar comporta dedicació i recursos**. Aquests no es poden entendre com una despesa extra sinó que han de formar part estructural del projecte.
- > És important complir el **compromís de retorn** de les conclusions a tots els implicats i buscar la continuïtat del procés d'avaluació i aprenentatge.

Aquestes observacions sorgides de l'exercici fet al III Fòrum ofereixen orientacions per a la pauta d'avaluació que es descriurà en el proper apartat.

²² Elaborat a partir d'OAEA (2018).

3. Pauta per a l'avaluació en les arts escèniques aplicades

Aquest capítol ofereix orientacions per a l'avaluació d'activitats pròpies de les arts escèniques aplicades. Com ja s'ha explicat, la diversitat de contextos en els quals es podria aplicar fa que s'hagi optat per donar directrius generals, que caldrà adaptar en cada cas. Així, cal entendre-la més com una pauta metodològica que no com un marc de criteris i indicadors específics, per bé que ocasionalment s'hi hagin inclòs alguns exemples a mode il·lustratiu.

La pauta s'ha pensat principalment per a activitats de tipus formatiu (tallers, cursos, etc.) de durada curta o mitjana (algunes setmanes o mesos), per bé que es pot considerar que diverses de les orientacions que s'hi donen són aplicables en qualsevol activitat d'aquest àmbit.

Principis generals

Qualsevol procés d'avaluació d'activitats en les arts escèniques aplicades hauria de tenir en compte els principis següents:

- > **Inclusió i participació:** totes les persones afectades directament pel projecte han de poder tenir veu en l'avaluació, o almenys la possibilitat de participar-hi si ho desitgen. Les modalitats de participació s'han d'adaptar a les capacitats dels participants (en el cas d'infants, per exemple, caldrà definir fórmules adequades), han de ser capaces de diferenciar els rols assumits en el projecte (responsables dels projectes, experts, participants, etc.) i es combinaran, si s'escau, amb metodologies d'avaluació externa.
- > **Implicació de diverses especialitats:** les arts escèniques aplicades són, per naturalesa, un àmbit d'encreuament de disciplines, en què les arts escèniques es troben amb l'educació, la salut i el treball comunitari. Per això, els objectius acostumen a combinar aspectes propis de les arts amb d'altres àmbits. En conseqüència, el model d'avaluació també ha de poder incorporar diversos àmbits del coneixement, i definir criteris i indicadors relatius, segons el cas, a la creació artística, l'aprenentatge, la salut i el benestar, el desenvolupament personal o la cohesió social, per exemple.
- > **Accessibilitat:** la combinació de disciplines i l'ús de coneixements especialitzats no ha d'anar en detriment de la comprensió per part de totes les persones afectades del perquè de l'avaluació i dels procediments seguits. En aquest sentit, caldrà fer un esforç adequat per garantir l'accessibilitat de la informació proporcionada, tot fent servir llenguatges i suports comprensibles, així com mecanismes de petició d'informació addicional si s'escau.
- > **Transparència:** és important garantir que en el transcurs del procés s'explica bé la funció de cada moment de l'avaluació i la manera com es farà servir la informació obtinguda. Cal oferir la possibilitat que les persones que tinguin dubtes sobre l'ús de la informació els plantegin a temps i que, si ho desitgen, puguin abstenir-se de participar-hi. Al final del procés, cal garantir el "retorn" de la informació (l'informe final d'avaluació, per exemple) a totes les parts afectades, que han de tenir la possibilitat de fer-hi aportacions.
- > **Estructuració clara del coneixement:** com en qualsevol procés d'aquest tipus, l'avaluació d'activitats de les arts escèniques aplicades ha de saber distingir els aspectes relatius a la qualitat del procés (que es mesuraran a través dels **indicadors de procés**), els resultats

immediats (que s'avaluen mitjançant **indicadors de resultats**) i els impactes a llarg termini (que s'avaluen en base als **indicadors d'impacte**). En funció dels recursos disponibles, alguns models d'avaluació no podran contemplar els impactes a llarg termini, però és convenient, en qualsevol cas, fer-ne esment en els models teòrics. Sempre que sigui possible, és desitjable poder contemplar mecanismes d'avaluació que contemplin el mig i el llarg termini. D'altra banda, en alguns casos, si interessa valorar l'evolució generada per un projecte a partir d'un determinat punt de partida, pot ser convenient recollir dades relatives al context inicial, mitjançant els **indicadors de context**.

- > **Combinació de metodologies i triangulació dels resultats:** la complexitat dels processos de les arts escèniques aplicades, on es combinen aspectes viscuts en primera persona, processos de creació col·lectiva i aspectes propis de la relació entre la persona, l'entorn i la institució, impedeix que un mecanisme únic de registre de la informació sigui suficient. En aquest sentit, es fa necessari combinar diverses tècniques (observació externa, qüestionaris, entrevistes, "focus groups", etc.) i triangular les dades obtingudes, tot deixant-ne reflex en un informe o recull final.
- > **Combinació d'indicadors quantitius i qualitius:** la realitat de les arts escèniques aplicades també fa que alguns resultats i efectes siguin difícils de reduir a registres quantitius. En canvi, hi ha aspectes (nombre de participants, activitats realitzades, etc.) que sí que es poden recollir en indicadors d'aquest tipus. Per això, és recomanable combinar indicadors quantitius i qualitius, i determinar mecanismes de registre que contemplin, almenys en alguns casos, preguntes obertes. Cal trobar un bon equilibri entre les preguntes tancades (generalment més fàcils d'agregar i processar) i les preguntes obertes (més riques en matisos i amb un major potencial de generar coneixement útil en molts àmbits).
- > **Integració en la pràctica quotidiana:** més enllà d'altres funcions externes (retre comptes a la institució que finança, per exemple), una de les finalitats bàsiques de l'avaluació és generar coneixement per a millorar la pràctica quotidiana. En aquest sentit, cal fer un esforç per incorporar els resultats de l'avaluació en posteriors projectes de naturalesa similar. Sempre que sigui possible, també és recomanable divulgar els resultats de l'avaluació per tal d'afavorir que altres professionals o entitats puguin fer ús de les conclusions que n'hagin derivat.

Fases de l'avaluació

Els processos d'avaluació en les arts escèniques aplicades haurien de passar per les etapes o fases que s'exposen a la **Taula 3**. La darrera columna, pensada per facilitar l'ús pràctic de la taula, permet fer una marca en haver completat cadascuna de les tasques que s'hi esmenten.

Taula 3: Fases de l'avaluació de projectes en les arts escèniques aplicades

Activitat	Tasca	Fet? ✓
Preparació		
Definició de l'arquitectura del projecte	Constitució de l'equip responsable del projecte	
	Definició dels objectius generals, específics i els resultats i impactes previstos (a curt, mig i llarg termini). Segons el cas, la definició dels objectius i resultats previstos es pot fer de manera participativa, implicant els grups beneficiaris. En alguns casos, la definició dels objectius pot anar precedida d'un treball de diagnòstic previ, que ja pot oferir dades de base per al contrast posterior.	
	Definició del marc d'avaluació, consegüent amb el marc general d'objectius, resultats i impactes. S'hi definiran els criteris, els indicadors i els mètodes previstos de recollida de dades. Els mètodes s'hauran d'adaptar als recursos disponibles, que també determinaran la durada del procés d'avaluació (és a dir, si s'opta per una avaluació continuada al llarg del procés o bé només en la fase final, per exemple). <i>Vegeu més avall un esquema del marc d'avaluació.</i>	
Recollida de dades de context	Recollida de dades de base, per a poder contrastar després els resultats obtinguts. Segons el cas, i d'acord amb els indicadors establerts, pot ser una recollida de dades estadístiques, qüestionaris al grup de participants, etc.	
Desenvolupament		
Informació als participants	Informació al conjunt de participants sobre el procés d'avaluació. Abans de l'inici del procés d'avaluació cal determinar un mètode adequat per informar el conjunt de persones afectades sobre els objectius i procediments d'avaluació, els moments en els quals hi podran intervenir i l'ús que es farà de la informació recollida.	
Recollida de dades	Recollida de dades, d'acord amb els mètodes i el calendari definits prèviament (qüestionaris, grups de debat, entrevistes, etc.). Algunes de les formes de recollida de dades han d'incorporar mecanismes participatius.	
Anàlisi de dades	Anàlisi específica i combinada de les dades recollides mitjançant els diversos mètodes establerts. En	

	<p>funció de la durada del projecte i de la complexitat del procés d'avaluació, es poden establir espais periòdics d'anàlisi (per exemple, informes i reunions amb la participació del conjunt de l'equip tècnic responsable del projecte i, si s'escau, els seus beneficiaris) o bé un únic moment d'anàlisi final.</p>
Final i seguiment	
Informe final	<p>Elaboració d'un informe final, posant en relació el marc d'objectius i resultats previstos inicialment i els resultats de l'avaluació. En funció de les característiques del projecte, l'informe final pot adoptar formats diversos (es pot optar per mètodes gràfics i fàcils de comprendre, així com per fer un resum executiu d'un informe extens, si cal). També pot ser recomanable incloure-hi valoracions sobre el procés d'avaluació en si, i recomanacions per a millorar les pràctiques existents, tant en la implementació com en l'avaluació dels projectes.</p> <p>Consulta i divulgació de l'informe final. Un cop s'hagi elaborat l'informe final, cal establir mètodes per fer-lo arribar al conjunt de participants al projecte, que haurien de tenir la possibilitat de fer-hi comentaris si no han intervingut prèviament en el procés d'elaboració. La publicació més àmplia de l'informe final ha de tenir en compte l'interès del coneixement generat i alhora els aspectes de privacitat i confidencialitat que puguin derivar de les temàtiques tractades, els participants o les exigències de les institucions que hi hagin donat suport. En alguns casos, es pot optar per divulgar una versió de l'informe sense dades personals.</p>
Integració del coneixement	<p>Integració de les conclusions i recomanacions en activitats posteriors. Les recomanacions derivades de l'avaluació de projectes anteriors s'haurien de poder integrar, sempre que sigui possible, en projectes posteriors, per tal de millorar-ne la qualitat.</p>

Font: elaboració pròpia

El desenvolupament de l'avaluació del III Fòrum va suposar un intens procés de treball que va permetre anar superant les diferents fases fins a arribar a la presentació de resultat a la clausura de l'esdeveniment. Els recursos i temps disponible acaben limitant o condicionant la potencialitat que té una procés tan complex, però sempre es va mantenir la perspectiva de focalitzar l'avaluació com un procés d'aprenentatge per l'equip d'avaluació i per la resta de participants.

Marc de l'avaluació

La **Taula 4** ofereix un marc genèric per a l'avaluació de projectes d'arts escèniques aplicades. Atès que neix de l'experiència duta a terme en el marc del III Fòrum, pot ser especialment indicat per a activitats de caràcter formatiu (tallers, seminaris, etc.), per bé que es podria adaptar a projectes amb altres formats.

Taula 4: Esquema per a l'avaluació de projectes de caràcter formatiu en arts escèniques aplicades

Críteris i dimensions analitzades	Indicador (exemples)	Mètode	Resultat i observacions
Nivell 0: Context inicial. Abans d'iniciar el desenvolupament del projecte, és convenient recollir dades relatives al context que permetin mesurar els progressos fets posteriorment. Segons el cas, es poden analitzar les expectatives dels participants, o el seu grau de competències inicials.			
Diagnòstic inicial	- Expectatives i interessos dels participants en l'activitat	Qüestionari o entrevista	
	- Nivell de competències prèvies en l'àmbit que és objecte del projecte, en definició pròpia dels participants	Qüestionari o entrevista	
Nivell 1: Procés. En aquest nivell, s'avaluarà la qualitat del disseny inicial del projecte i el grau d'assoliment de les tasques previstes. En general, els criteris d'eficàcia i eficiència, que permeten contrastar si la previsió d'activitats feta inicialment correspon amb la implementació posterior, són comuns en tot tipus d'avaluació de projectes. Permeten analitzar, respectivament, l'assoliment de les activitats planificades i el grau			

d'adequació entre aquestes i els recursos destinats (i fins a quin punt es podien haver fet les mateixes activitats amb menys recursos) . Els indicadors definits a continuació, amb un caràcter genèric, ho són únicament a mode d'exemple i s'haurien d'adequar a la realitat de cada projecte.

Eficàcia	- Nombre d'activitats realitzades per completar el projecte [per exemple, assajos, classes, sessions, etc.]	Registre de sessions
	- Nombre de participants a les activitats [es podrien distingir tipus de participants, en funció dels grups de beneficiaris definits dins el projecte]	Llista d'assistència o registre similar
Eficiència	- Nombre de formadors/es (o equivalent) que han participat en la impartició dels tallers les activitats	Registre de sessions
	- Nombre de persones que participen al projecte amb caràcter voluntari	Llista d'assistència o registre similar
	- Pressupost destinat a la realització del curs, en euros	Llibre de comptabilitat / tresoreria
Accessibilitat	- Dificultats percebudes per a la participació de col·lectius vulnerables o desfavorits en les activitats	Qüestionari o entrevista amb participants; i observació per part de les persones vinculades al projecte
	- Mesures adoptades per garantir l'accessibilitat (física, sensorial, de preu, etc.) a les activitats, en les seves diverses fases (preparació, desenvolupament, presentació pública dels resultats si n'hi ha, etc.)	Descripció per part de l'equip responsable del projecte
Aliances	- Nombre de col·laboracions i acords establerts amb entitats terceres (públiques, privades, associatives, etc.) per a la realització del projecte	Documentació acreditativa dels acords establerts; o descripció pròpia

Nivell 2: Resultats. En aquest nivell, s'avaluarà el grau d'obtenció dels resultats establerts en el marc inicial. Els criteris, les variables i els indicadors aplicables variaran en funció de la naturalesa del projecte. La informació que s'indica tot seguit hi és únicament a mode d'exemple.

Competències	- Competències adquirides o millorades pels participants al projecte, segons definició pròpia	Entrevista o qüestionari
	- Competències artístiques adquirides o millorades pels participants al projecte, segons observació externa	Informe dels formadors/es o tècnics/ques responsables
	- Competències socials adquirides o millorades pels participants al projecte, segons definició pròpia (comunicació, disposició a l'aprenentatge, autoconeixement, gestió de les emocions, iniciativa, autonomia, responsabilitat, etc.)	Entrevista o qüestionari
	- Competències socials adquirides o millorades pels participants al projecte, segons observació externa (comunicació, disposició a l'aprenentatge, autoconeixement, gestió de les emocions, iniciativa, autonomia, responsabilitat, etc.)	Informe dels formadors/es o tècnics/ques responsables
	- Percentatge de participants que ha assolit les competències previstes, segons definició pròpia / segons observació externa	Anàlisi i contrast de dades
Creativitat	- Nombre de participants que indiquen que han millorat competències artístiques	Entrevista o qüestionari
	- Grau d'implicació dels participants del projecte en el	Informe dels formadors/es o

	<i>procés creatiu dut a terme en els tallers</i>	<i>tècnics/ques responsables; i valoració dels participants en entrevista o qüestionari</i>
Visibilitat	<i>- Nombre de públic assistent a les activitats públiques derivades del projecte, si s'escau</i>	<i>Registre de taquilla o similar, si n'hi ha; alternativament, observació i càlcul aproximat</i>
	<i>- Nombre de referències al projecte (o les activitats públiques que en deriven) en mitjans de comunicació generals o especialitzats</i>	<i>Recull de premsa o registre similar</i>
	<i>- Tendències principals observades en les referències al projecte que apareixen en mitjans de comunicació o en xarxes socials (anàlisi qualitativa dels principals aspectes positius, negatius o neutrals que hi apareixen)</i>	<i>Anàlisi del recull de premsa, registre de xarxes socials o similar</i>
Cohesió	<i>- Canvis percebuts en la relació entre els membres del grup (cohesió, identitat, funcionament intern, distribució de tasques, diversitat i lluita contra l'estigma, relacions intergeneracionals, etc.)</i>	<i>Informe dels formadors/es o tècnics/ques responsables, i valoració dels participants en entrevista o qüestionari</i>
Qualitat	<i>- Grau de satisfacció dels participants amb la qualitat del projecte, en una escala 0-10</i>	<i>Entrevista o qüestionari</i>
	<i>- Grau de satisfacció dels formadors/es i altres professionals implicats, en una escala 0-10</i>	<i>Informe dels formadors/es o tècnics/ques responsables; o grup de debat</i>
	<i>- Propostes de millora en l'estructura de l'activitat, per</i>	<i>Entrevista o qüestionari</i>

	<i>part dels participants</i>	
	<i>- Propostes de millora en l'estructura de l'activitat, per part dels formadors/es i altres professionals implicats</i>	<i>Informe dels formadors/es o tècnics/ques responsables; o grup de debat</i>
<p>Nivell 3: Impacte. <i>En aquest nivell, s'avaluaran els efectes a mig i llarg termini del projecte (relacionats amb els objectius generals que aquest es plantejava), fet que idealment requereix una observació posterior al final del projecte. Sovint, no és viable realitzar una avaluació d'aquest tipus. La informació que s'indica tot seguit hi és únicament a mode d'exemple.</i></p>		
Desenvolupament personal	<i>- Aportacions fetes pel projecte a les competències, les relacions i el benestar personal dels participants, segons declaració pròpia 3 mesos o 1 any després</i>	<i>Entrevista o qüestionari</i>
	<i>- Canvis detectats en les competències, les relacions o el benestar dels participants, segons observació de professionals externs 3 mesos o 1 any després</i>	<i>Entrevista o qüestionari</i>
Continuïtat	<i>- Nombre de participants que ha continuat activitats similars al curs en l'any posterior</i>	<i>Entrevista o qüestionari</i>

Font: elaboració pròpia

Ús i sostenibilitat

Com s'ha indicat abans, els exemples que s'han indicat a la Taula 4 no pretenen esdevenir un model a seguir, sinó que únicament il·lustren una possible estructura per a les activitats d'arts escèniques aplicades amb components formatius. En qualsevol cas, l'estructura proposada, que distingeix el context inicial, el procés, els resultats i els impactes, d'una banda, i els criteris, els indicadors, els mètodes de recollida de dades i l'espai de registre dels resultats i les observacions, de l'altra, constitueix la pauta bàsica per a avaluar projectes d'arts escèniques aplicades.

D'acord amb la proposta formulada prèviament, la recollida de dades hauria de donar lloc a un informe final, o una eina similar, que ha de permetre reflexionar tant sobre el grau d'assoliment dels objectius marcats i la qualitat del procés com sobre les mateixes eines d'avaluació fetes servir. En aquest sentit, és recomanable anar adaptant els mecanismes a les conclusions d'exercicis anteriors. Alhora, és positiu mantenir alguns indicadors, per tal d'afavorir la comparació dels resultats de diferents projectes.

És una evidència que la cultura de l'avaluació està cada vegada més present en els projectes que interrelacionen les arts escèniques i la transformació social. En aquest sentit, aquest document només pretén aportar el resultat i l'anàlisi de l'experiència viscuda en el III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades i la voluntat d'un equip de professionals de l'Institut del Teatre que van apostar per anar més enllà de contemplar només el grau satisfacció expressat i endinsar-se en una metodologia més complexa però també més enriquidora.

Bibliografia

- > Dähnke, I. (2005), "Indicators for culture", a Robinson, J. (ed.), *EUROCULT21 Integrated Report*, Hèlsinki: Eurocult21; disponible a <http://www.eukn.eu/fileadmin/Lib/files/EUKN/2010/15---eurocult21.pdf> [Vist el 20/4/2018]
- > Fondation Daniel & Nina Carasso (c. 2016), *Auto-évaluer l'impact social des projets artistiques. Guide pratique*, disponible a https://fondationcarasso.org/sites/default/files/redacteur/guide_pratique_-_auto_evaluer_limpact_social_de_projets_artistiques.pdf [Vist el 20/4/2018]
- > Gmitrowicz, D.; i Le Sourd, M. (2018), *The Evaluation Journey: A Toolkit for Cultural Operators*, Brussel·les: European Network of Cultural Centres, disponible a <https://encc.eu/resources/database/evaluation-journey-0> [Vist el 20/4/2018]
- > Lucas, J-M. (Doc. Kasimir Bisou) (2007), "LOLF, indicateurs de performance et évaluation: la politique culturelle en porte-à-faux", conferència. Disponible a http://logiquesagir.univ-fcomte.fr/wp-content/uploads/2017/07/LOLF_pour_la_cofac_Janvier_2007.pdf [Vist el 20/4/2018]
- > Matarasso, F. (1996), "Defining Values: Evaluating arts programmes", *The Social Impact of the Arts*, Working Paper 1, Comedia; disponible a <http://www.culturenet.cz/res/data/004/000566.pdf> [Vist el 21/4/2018]
- > Núñez, H.; Crespo, E.; Úcar, X.; i Llena Berñe, A. (2014), "Enfoques de evaluación orientados a la participación en los procesos de acción comunitaria", *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 24.
- > OAEA (2018), "III Fòrum d'Arts Escèniques Aplicades: L'experiència en avaluació", presentació al Postgrau d'Arts Escèniques i Acció Social, Barcelona, 16 de març de 2018.
- > Planas (coord.) (2016), *Evaluación participativa del empoderamiento juvenil: Proceso de evaluación participativa en "Els Químics Espai Jove" de Girona*, document de recerca Proyecto HEBE, UAB / UAM / UB / UdG / UPF.
- > Roselló, D. (2007, 4a ed. actualitzada), *Diseño y evaluación de proyectos culturales. De la idea a la acción*. Barcelona: Ariel.
- > Úcar, X. (2002), "L'avaluació d'activitats i projectes d'animació teatral", *Temps d'educació*, 26.
- > Úcar, X. (2014), "El perquè i el per a què de l'avaluació en serveis socials bàsics: l'avaluació participativa", presentació Power Point presentada al Congrés de Sereis Socials Bàsics "Vides en crisi(s). Ètica, recerca i creativitat. Transformem el present construint el futur", Barcelona, 22-24 d'octubre de 2014, disponible a <https://es.slideshare.net/xavierucar/avalua-ss-23102014> [Vist el 21/4/2018]
- > Úcar, X.; Heras, P.; i Soler, P. (2014), "La evaluación participativa de acciones comunitarias como metodologia de aprendizaje para el empoderamiento personal y comunitario: estudio de casos y procesos de empoderamiento", *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 24.